

2013 december Esszé

Lánczos Vera: Hegyi Gyula írásának margójára

Manapság szinte minden Magyarországról szóló politikai írást kényszeresen abból a szemszögből olvasok, hogy segít-e értelmezni, mi történt velünk az elmúlt három évben. Az, ami az elmúlt három évben történt, miként helyezhető tágabb kontextusokba, hátha olyan válaszokra akadok, amelyeket keresek, amelyekből a megoldás is felsejlik.

Mert nyilvánvaló, hogy az elmúlt három év drámai változásokat hozott, drámaian negatív változásokat, és muszáj tisztán látni és fogalmazni ahhoz, hogy kiutakat találhassunk.

Hegyi Gyula írása a gondolatébresztők köréből való, az említett szemszögből közelítve is, pedig nem kifejezetten a legutóbbi három évről szól. Nyilvánvaló azonban, hogy a szerzőt is ugyanez a kérdés gyötri.

Azonos korosztály vagyunk. Én is arra vágytam már a nyolcvanas években, hogy egyszer Magyarország is átlagos nyugat-európai ország legyen, és bennem is élt az illúzió a kilencvenes években, hogy lassan egy „normális” országgá, unalmas demokráciává válunk. A normális alatt én mindenekelőtt a szabad létezés lehetőségét értettem akkor. Azt, hogy az állam nem azért van, hogy engem kontrolláljon, hogy a szavak őszintén kimondhatók legyenek, hogy az önálló cselekvés terét ne szűkíteni akarja bárki, hanem bátorítani, mert ez a köznek is jobb. A rendszerváltás ezért nekem elhozta a szabadság élményét, ami számomra a legtöbbet jelentette.

Hegyi Gyula is innen kiindulva tekint vissza az elmúlt száz évre, amikor arra keres magyarázatot, miért nem lettünk unalmas demokrácia, miért számít még mindig vagy újra élet-halál kérdésének egy választás. Miért jellemzi végletes megosztottság a közéletet ma is?

Hogy a végletesen ellentétes történelmi és mai valóságértelmezéseket érzékeltesse, Kádár és Horthy politikai pályájának gyökeresen eltérő értékelését említi példaként, felidézve a már gyermekként tapasztalt ellentmondást, miszerint, hogy melyikük korszaka volt az ország szégyenének vagy felemelkedésének nevezve, az attól függött, hogy az akkor „reakciónak” nevezett pasaréti rokonságában hangzott el a vélemény, vagy a hivatalos tananyagot olvasta. Majd korán elhunyt édesanyja történelemmagyarozatára utal, amelyet – mint írja – felnőtt fejjel értett meg igazán, miszerint *„Magyarország történetében az igazi törés nem 1945-ben, hanem negyedszázaddal az előtt, az Osztrák–Magyar Monarchia széthullásával történt meg. Ekkor lettünk egy nagy, magabiztos európai birodalom részéből egy kicsi, szerencsétlen, kelet-európai ország.”*

Ez a meglátás, bár tulajdonképpen evidens ismeretünk lehetne, a közvélekedésekben tényleg ritkán fogalmazódik meg, holott valóban alkalmas az összefüggések nem szokványos

megközelítésére. Hegyi is ennek köszönheti, mint írja, hogy a torzító történelemértelmezések mögött a geopolitikai kényszerek figyelmen kívül hagyását látta meg.

A történelmi valóság más-más értelmezésével kapcsolja össze tehát a nemzet kétlelkűségét. Az utóbbi száz év történelméből három nagy sorsforduló (1918, 1945 és 1990) kiemelésével igyekszik érzékelteni ezt, párhuzamokat keresve a három történelmi helyzet és annak más-más interpretációja között a megosztott társadalom nagy politikai csoportjai által. Láthatóan ezzel kíván értelmezési keretet teremteni a mai helyzet megértéséhez is.

Azt hangsúlyozza, hogy mind a három fordulat geopolitikai kényszer eredménye volt, az ország nagyrészt külső kényszerekhez igazodva volt kénytelen működni, mégis figyelmen kívül hagyják ezt a tényt, amikor ezekhez az egymással szemben álló politikai oldalak különböző narratívákat fűznek. Úgy összegzi ezt, hogy Magyarországon *„minden impériumváltás arra szolgál alkalmul, hogy a nemzet egyik csoportja leszámoljon a másikkal, vagy legalábbis gyűlöletheadjáratot indítson ellene”*.

Annak okairól, hogy Magyarország „két országból áll” (leegyszerűsítve: az inkább bizáncias és az inkább nyugatos gondolkodású országból), különösen Szűcs Jenő Bibó nyomán született, Vázlat Európa három történelmi régiójáról című esszéje nyomán már sokan sokat beszéltek, írtak. Hegyi nem pontosan ebben az értelemben beszél a kétlelkűségről. Ő a mai jobb- és baloldali történelemértelmezéséből kiindulva tekint vissza az említett sorsfordító eseményekre, egyformán felelőssé téve mind két oldalt a tárgyilagosság hiányáért.

Kissé nehezen követhetővé teszi érvelését, hogy időnként összeecsúszik, hogy valamely történelmi korszak szereplőinek akkori narratíváiról beszél-e, vagy ezek felmelegítéséről aktuális politikai célokból. A mai helyzetre ugyanis nem érzem érvényesnek, hogy mindkét politikai oldal a történelem súlyosztójából kitor elő legitimitását erősítő magyarázatokat.

Miközben Hegyi számos meglátásával egyet lehet érteni, azt erőltetettnek gondolom, ahogy a rendszerváltásra vonatkoztatottan is igyekszik a korábbi két sorsfordító esemény alapján felállított párhuzam tanulságait ráhúzni. Ez esetben is hangsúlyozza, hogy egy geopolitikai fordulat volt a kiváltó ok, és azt sugallja, hogy volt olyan társadalmi csoport, amely úgy tett, mintha nem ez, tehát a szocialista világrend összeomlása tette volna lehetővé a rendszerváltást, hanem ő vívta volna ki a szabadságot. Én nem emlékszem ilyen társadalmi csoportra, vagy nem volt olyan hangos, hogy a tágabb nyilvánosság érzékelje, de semmiképpen nem olyan jelentős, hogy egy kalap alá vehető lenne bármely korábbi történelemtorzító magyarázattal. Például azzal, hogy Trianon okozói a kommunisták voltak.

A geopolitikai kényszert látja érvényesülni abban is, hogy a társadalomnak csak egy kis része élte meg a szabadság eléréseként az ország demokratizálódását, a többség csak közönnysel tudomásul vette, sokan meg is szenvedték. Elszegényedtek, munkahelyüket elvesztették.

Szerintem nem volt olyan illúzió, hogy a rendszerváltozást a magyar nép akarta és vívta ki magának, ezért nem gondolom, hogy ilyen illúzió látványos bukásáról beszélni indokolt lenne.

Az, hogy a rendszerváltást is geopolitikai fordulat előzte meg, nem ok arra, hogy ne vegyük észre, ez a változás inkább jelentett esélyt, mint kényszert. Az ország történetében először, békés körülmények között lehetővé vált a demokratikus rend kiépítése.

Azt, hogy az eséllyel kevesebben tudtak élni, mint ha egy szerves fejlődés eredményeként érkezett volna el ez a lehetőség, az igaz. De az is némiképp a valóság átírása lenne, ha ezt a tényt úgy magyaráznánk, hogy a jogállami forradalom, a plurális parlamentarizmus

megteremtéséről mint értékről beszélni csupán egyoldalú és a közre erőltetett hamis magyarázat lenne, csak mert nem az egész ország számára jelentett euforikus örömet, vagy mert léteznek már ellennarratívák, amelyek a rendszerváltás megkérdőjelezésére politikát építők átértelmezései.

Hegyí szerint a geopolitikai kényszer érvényesülése érhető tetten abban is, hogy az ország totálisan megnyitotta piacait, úgymond teljes gazdasági függetlenségét feladta. Sajnos nem definiálja ezt az állítását, hogy miben is állna a gazdasági függetlenség teljes feladása. De leginkább az a kérdés, hogy ki kényszeríthetett egy éppen szabaddá vált országot arra, hogy piacait jobban megnyissa, mint egyébként szándékában állt? Azon lehet esetleg vitatkozni, hogy a mértéket jól határozták-e meg az akkori döntéshozók, akiknek a kormányzati hatalma 1990-et követően egyébként már minden korábbi korszakkal szemben valóságos demokratikus választáson alapult. Ám lehet-e olyan kényszerről beszélni, mint amely akkor áll fenn, amikor szétbomlik egy birodalom, vagy megszállás alá kerül az ország? Maga Hegyí emleget más kelet-európai országokat, amelyek kevésbé nyitották meg piacukat, mint Magyarország. Akkor őket nem érintette volna ugyanaz a geopolitikai kényszer?

Huszonkét év elteltével a demokratikus köztársaságot az elmúlt három évben egy demokratikusan megválasztott politikai erő számolta fel. Kihasznlta és felhasználta azokat a gyengeségeket, amelyek kétségkívül összefüggenek azzal is, hogy a demokratizálódási folyamat egy geopolitikai változás következtében, hirtelen indulhatott meg. Nagy mulasztása a rendszerváltásnak, hogy a demokráciát nem tette tananyagá. A felerősödő gazdasági bajok, a tömeges méreteket öltő szegénység, az általánossá vált egzisztenciális bizonytalanság okot adhat súlyos kritikákra a mindenkor ellenzék által, nem adhat okot a demokratikus rend megkérdőjelezésére demokratikus pártok részéről. Márpedig ez történt, és innentől nem jobb- és baloldali narratívák eltérő voltáról van szó, amikor válaszokat keresünk. Nem arról van szó, hogy az egyik politikai erő úgymond stréberebb, a másik meg hazafiasabb. Az egyik kuruc, a másik labanc, hanem arról, hogy az egyik demokrata, a másik antidemokratikus, és ez már egy másik viszonylat.

Ahogy Hegyí fogalmazott írásában, miszerint merni kéne megadni 1918, 1945, 1990 valós értelmezését ahhoz, hogy torz valóságértelmezések ne kapjanak lábra, én is azt mondom, merni kell világosan fogalmazni arról, mi történt 2010-ben és azóta. Arról van szó, hogy a történelem során először adatott meg az országnak, hogy demokratikus rendszerben éljen már több mint húsz éve. Minden külső behatás nélkül hajthatott végre alkotmányos puccsot egy antidemokratikus párt. Nincs az a gazdasági vagy társadalomlélektani ok, amely a történelmi felelősség alól felmenthetné azt a politikai erőt, amely hatalmával így visszaélt.

Kapcsolódó írások:

1. **Lánczos Vera: Nincs ok optimizmusra** A kérdésre, hogy vajon egy év múlva hol tart az...
2. **Lánczos Vera: Az utolsó esélyünk** 2011 decemberében azt írtam, nincs ok optimizmusra. Nincs, mert olyan...
3. **Hegyí Gyula: Mongol táj** Az új, kapitalista Mongólia egyik üzletorientált látványossága Dzsingisz kán hatalmas,...
4. **Hegyí Gyula: Fesztivál a filmnek** Bár sokáig eszembe sem jutott, nemrég rájöttem, hogy egyidős vagyok...
5. **Lánczos Vera: Tények és következtetések** Debreczeni József Fideszes rablógazdaság című kötete szinte egy időben egy...

Cimkék: Hegyi Gyula